

AUTORKE:

Vesna Rajković Nenadić i Milica Bogdanović

SEKSIZAM U ONLAJN MEDIJIMA:

Hitan poziv na akciju

„De se žene pitaju, bolje da nema kuće“
(Fejsbuk stranica *Vijesti online*, jul 2022.)

Ovo su samo neki od komentara iz onlajn medija i sa društvenih mreža koji su usmjereni prema ženama koje se bave javnim poslom u Crnoj Gori. U posljednjih nekoliko godina svjedočimo povećanom nasilju nad ženama, posebno u onlajn sferi, kojem često doprinose i mediji neadekvatnim izvještavanjem i moderiranjem komentara čitalaca.

I u Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore konstatuje se da je u našoj zemlji povećana društvena polarizacija, te da su najranjivije grupe izložene diskriminaciji, govoru mržnje i zločinima iz mržnje.¹

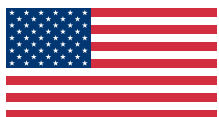
Istraživanje kancelarije UNDP u Crnoj Gori pokazuje da je devet od 10 političarki iskusilo neku vrstu diskriminacije, a čak sedam od deset neki vid nasilja.² Političarke sma-

„Da imaš obraza dala bi sama ostavku i kući šerpu u ruke“
(Fejsbuk stranica *CdM*, januar 2022.)

traju da nijesu dovoljno prisutne u medijima - a onda kada jesu primjećuju da se mediji više bave njihovim izgledom i ličnim životom nego njihovim radom. Nasilje u medijskoj sferi iskusilo je čak 70 odsto političarki.

Istraživanje Savjeta Evrope (SE) pokazuje da su posebno izložene seksizmu određene grupe žena - političarke, novinarke i žene iz javnog života. Tako je 58 odsto poslanica Evropskog parlamenta bilo meta seksističkih napada na društvenim mrežama, a čak 63 odsto novinarki se suočilo sa nekom formom verbalnog zlostavljanja.³

I lokalne medijske organizacije tvrde da nije presudno kojem političkom spektru pripadaju te žene, imaju li članstvo u partijama, ili su aktivistkinje koje zastupaju građanske vrijednosti, već je njihov pol dovoljan razlog

Ovaj projekat finansira Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koje su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

da budu žrtva nezakonitog i neprihvatljivog govora. Dodatno se, u komentarima čitalaca i na društvenim mrežama, relativizuju uvrede i poruke mržnje predstavljajući ih kao dio javne kritike i teret koji „žene treba da nose jer su same izabrale javni posao“.

I dok muškarce koji obavljaju javne funkcije napadaju zbog njihove sposobnosti ili mišljenja, napadi na žene su usmjereni ka njihovom tijelu, privatnom životu, stavu i aktivizmu. U konačnom, svakoj ženi koja se usudi da iz privatne uđe u javnu sferu šalju se jasne poruke - „bolje da nijesi ulazila u politiku“.

Seksizmom u medijima i na društvenim mrežama ugrožava se sloboda izražavanja žena, ograničavaju mogućnosti, podriva rodna ravnopravnost i principi demokratije.

Takav govor je u suprotnosti sa evropskim i međunarodnim standardima u oblasti ljudskih prava, a postojeće javne politike i propisi ne daju adekvatan odgovor na ovaj problem. Zato SE podstiče države članice da za suzbijanje ovakvog govora primjenjuju krivične sankcije koje važe za rasistički govor mržnje. SE ističe da je poseban izazov upotreba vještačke inteligencije jer se jačaju rodni stereotipi i doprinosi održavanje seksizma.⁴

Stvaranju nesigurnog ambijenta za žene u javnosti doprinijela su kontinuirana tenzična društveno politička dešavanja, posebno izražena od kraja 2019. godine, kada se usvajao Zakon o slobodi vjeroispovijesti. Tada je počeo da jača uticaj vjerskih zajednica koje su i ranije direktno ili indirektno promovisale konzervativne vrijednosti, a onda nastavile da dovode u pitanje ostvareno pravo na abortus, dajući primat porodičnim u odnosu na individualna prava.

Seksističke poruke u zadnje vrijeme dolaze i od političara i crkvenih poglavara koji imaju jak uticaj na formiranje mišljenja građana i građanki koji kao čitaoci onlajn medija i korisnici društvenih mreža dalje prenose taj sporni sadržaj.

Monitoring medijskih organizacija koje prate događaje koji su generisali uvrede na nacionalnoj/vjerskoj/rodnoj osnovi pokazuje da je tokom 2022. i u prvoj polovini 2023. godine bilo najmanje sedam slučajeva širenja nezakonitog i neprihvatljivog govora u kojima su meta bile žene.⁵

Iako postoje zakonski propisi koji omogućavaju institucijama da reaguju u ovakvim situacijama, uvrede i širenje mržnje prema ženama često prate samo javne osude političkih i društvenih aktera, a izostaje reakcija države.

Osim institucija, važnu ulogu imaju i mediji koji moraju primjenjivati zakonske odredbe i etička načela profesije i biti brana za poruke mržnje, a ne kanal za njegovo dalje širenje.

Sve učestalija pojava seksizma u Crnoj Gori često nije

ni prepoznata kao problem, iako je Crna Gora ratifikovala dokumenta koja su od značaja za postizanje rodne ravnopravnosti, a među kojima su Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Pekinška deklaracija i Platforma za akciju, Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

GOVOR MRŽNJE I SEKSISTIČKI GOVOR U PROPISIMA

Sloboda izražavanja i njene granice ustanovljene su nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima koji imaju primat u odnosu na domaće propise. Prema Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (član 19), svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, što obuhvata i pravo da ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja, kao i pravo da traži, prima i širi informacije i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.⁶

Sloboda izražavanja zaštićena je i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (član 10)⁷. Iako ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i primanja i prenošenja informacija i ideja bez uplitanja javnih vlasti i bez obzira na granice, ono nije apsolutno. Sloboda izražavanja se može ograničiti zbog zaštite nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, da bi se spriječili nered ili zločin, zaštitilo zdravlje ili moral, ugled ili prava drugih, te spriječilo otkrivanje informacija primljenih u povjerenju ili radi održavanja autoriteta i nepristrasnosti pravosuđa. Takođe, ovom Konvencijom (član 14) garantovana je zabrana diskriminacije odnosno uživanje prava i sloboda bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

Savjet Evrope (SE), da bi pomogao borbi protiv govora mržnje i boljoj zaštiti ljudskih prava, demokratije i vladavine prava, pojasnio je da se pod „govorom mržnje“ podrazumijevaju sve vrste izražavanja koje podstiču, promovišu, šire ili opravdavaju nasilje, mržnju ili diskriminaciju prema osobi ili grupi osoba, ili ih vrijeđaju zbog njihove stvarne ili pripisane lične karakteristike ili statusa kao što su „rasa“, boja, jezik, vjera, nacionalnost, nacionalno ili etničko porijeklo, godine, invaliditet, pol, rodni identitet i seksualna orijentacija.⁸ SE smatra da govor mržnje obuhvata niz izraza mržnje koji se razlikuju po svojoj ozbiljnosti, šteti koju uzrokuju i njihovom uticaju na pripadnike određenih grupa u različitim kontekstima, te razlikuje:

- ▶ govor mržnje koji je zabranjen krivičnim zakonom
- ▶ govor mržnje koji ne dostiže nivo težine koji je potreban za krivičnu odgovornost, ali je ipak predmet gra-

đanskog ili upravnog prava

► uvredljive ili štetne vrste izražavanja koje nisu dovoljno ozbiljne da bi bile legitimno ograničene Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, ali ipak zahtijevaju alternativne odgovore i prevenciju.

SE smatra da države članice treba da osiguraju da postoji niz mjera, da taj pristup u potpunosti usklade sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i relevantnom sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava.⁹

Takođe, Konvencijom SE o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici države članice se obavezuju da će preduzeti neophodne zakonodavne ili druge mjere kako bi obezbijedile da svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode u svrhu ili uz ishod povrede dostojanstva osobe, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća ili uvredljiva atmosfera, bude predmet krivične ili druge pravne sankcije.¹⁰

Države članice se podstiču da preuzmu odgovornost za borbu protiv govora mržnje i obezbijede da se ista pravila primenjuju na seksistički govor mržnje, kao što se već primenjuju na rasistički govor mržnje, kada je riječ o upotrebi krivičnih sankcija.

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (Preporuka za opštu politiku broj 15 o borbi protiv govora mržnje) navodi da je govor mržnje zagovaranje, promovisanje ili podsticanje u bilo kojoj formi ponižavanja, mržnje ili klevetanja osobe ili grupe osoba, kao i svako uznemiravanje, vrijeđanje, negativno označavanje, stigmatizacija ili prijetnje u odnosu na takvu osobu ili grupu osoba i opravdavanje svih ranijih vrsta izražavanja na osnovu „rase“, boje, porijekla, nacionalnog ili etničkog porijekla, starosti, invaliditeta, jezika, vjeroispovijesti, uvjerenja, pola, roda, rodnog identiteta, seksualne orijentacije ili drugih ličnih karakteristika ili statusa.¹¹

Na nacionalnom nivou, Ustav propisuje da država jamči ravnopravnost muškaraca i žena, štiti slobodu izražavanja, zabranjuje izazivanje mržnje i diskriminaciju. Govor mržnje je kao oblik diskriminacije prepoznat u Zakonu o zabrani diskriminacije¹², dok Krivični zakonik propisuje i kaznu od šest mjeseci do pet godina za onog ko „javno podstiče na nasilje ili mržnju prema grupi ili članu grupe koja je određena na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti“¹³. Uz to, Krivični zakonik sadrži još neka djela pod koja se može podvesti govor mržnje, kao što su rasna i druga diskriminacija i povreda ravnopravnosti koja u širem smislu zabranjuje diskriminaciju.¹⁴ Takođe, Zakonom o javnom redu i miru propisano je da se onaj ko na javnom mjestu govorom, natpisom, znakom ili na drugi način vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva, može kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 250 eura do 1.500 eura ili kaznom zatvora do 60 dana.¹⁵

SEKSIZAM je, preporukom Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv seksizma CM/REC (2019), definisan kao svaki **čin, gest, vizuelno predstavljanje, izgovorene ili pisane riječi, praksa ili ponašanje zasnovano na ideji da je osoba ili grupa osoba inferiorna zbog svog pola, koji se javlja u javnoj ili privatnoj sferi**, bilo onlajn ili oflajn, u svrhu odnosno sa posljedicom:

- kršenja suštinskog dostojanstva odnosno prava lica ili grupe lica; ili
- dovođenja do fizičke, seksualne, psihološke ili društveno-ekonomske štete ili patnje lica ili grupe lica; ili
- stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja; ili
- predstavljanja prepreke samostalnosti i potpunom ostvarivanju ljudskih prava lica ili grupa lica;
- održavanja i jačanja rodnih stereotipa.

Iako pravni stručnjaci ocjenjuju da je pravni okvir za suzbijanje govora mržnje u Crnoj Gori dovoljan za odlučnu borbu i da je usklađen sa međunarodnim standardima, oni smatraju da se propisi trebaju precizirati tako da ostave manje dilema u vezi sa tim kada u praksi treba primjenjivati krivični, a kad prekršajni postupak.¹⁶ Na to ukazuju i predstavnici Zaštitnika ljudskih prava i sloboda čiji podaci pokazuju da se govor mržnje rijetko procesuirao kao poseban oblik diskriminacije, te da institucije preferiraju da primijene odredbe koje se odnose na kršenje javnog reda i mira, čime se „umanjuje oštrina reakcije na govor mržnje“.¹⁷

Zakon o rodnoj ravnopravnosti propisuje obavezu državnih organa da, radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti, ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka na položaj žena i muškaraca.¹⁸

U oblasti medija, Zakonom o medijima zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, političkog, vjerskog ili drugog uvjerenja, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjinskog naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajedni-

ca.¹⁹ Prema ovom Zakonu, onlajn mediji su dužni ukloniti komentar koji predstavlja očigledno nezakonit sadržaj, bez odlaganja, a najkasnije u roku od 60 minuta od saznanja o tome ili od dobijanja prijave od drugog lica da je u pitanju nezakonit sadržaj.²⁰

Ovim Zakonom propisano je i da nadležni sud može, na predlog državnog tužioca ili stranke koja traži zaštitu posebnih prava, ograničiti dalje širenje medijskog sadržaja koji predstavlja direktno i namjerno podsticanje na činjenje krivičnih djela definisanih u Krivičnom zakoniku u sljedećim oblastima: nasilno ugrožavanje ili nezakonite promjene ustavnog uređenja, terorizam, narušavanje teritorijalne cjelovitosti Crne Gore, nasilje ili mržnju prema grupi ili članu grupe koja je određena na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti ili nekog drugog ličnog svojstva.²¹

S obzirom na to da nema dostupnih podataka da je u posljednjih nekoliko godina tužilaštvo zatražilo da se blokira neki medijski sadržaj, Vladina radna grupa za izradu medijskih zakona je predložila da zahtjev sudu može podnijeti bilo koje zainteresovano lice. Novi medijski zakoni su još uvijek u formi nacрта.

Takođe, Zakonom o elektronskim medijima ne smije se audio-vizuelnom medijskom uslugom podsticati mržnja ili diskriminacija po osnovu rase, etničke pripadnosti, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosne dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili polne orijentacije.²² Ukoliko pravno lice emituje program koji ističe i podržava nasilje, narkomaniju ili druge vidove kriminalnog ponašanja, Zakonom je predviđena novčana kazna od pet stotina do šest hiljada eura.

Pitanje uvredljivog govora i govora mržnje tretirano je i Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima i Pravilnikom o komercijalnim AVM komunikacijama.²³ Uz to, mediji su i po Kodeksu novinara i novinarki Crne Gore obavezni da ne objavljuju materijal koji bi izazvao širenje neprijateljstva i mržnje, te da moraju posebno voditi računa da ničim ne doprinesu širenju mržnje kad izvještavaju o događajima ili pojavama koji sadrže elemente mržnje.²⁴

Takođe, Kodeksom je propisano i da onlajn mediji treba da definišu svoja interna pravila za komentare čitalaca da bi izbjegli nezakonit i neetički sadržaj, uz potpuno poštovanje slobode izražavanja. Međutim, Kodeks novinara i novinarki ne daje smjernice medijima kako da se izbore sa izazovima u digitalnom okruženju poput korišćenja novih tehnologija, upravljanja društvenim mrežama, korišćenja društvenih mreža kao izvora informacija itd.

GOVOR MRŽNJE I SEKSISTIČKI GOVOR U PRAKSI

Elektronski (televizija i radio) i štampani mediji u Crnoj Gori, prema istraživanjima medijskih organizacija nijesu izvor govora mržnje i seksističkog govora. Razlog za to je, prema mišljenju nacionalnog regulatora Agencije za elektronske medije stroga regulativa i nadzor.²⁵

Međutim, problem predstavljaju mediji iz Srbije koji imaju gledanost/čitanoost i uticaj i koji šire sporni sadržaj. AEM je u posljednje tri godine izrekao četiri mjere ograničenja reemitovanja zbog govora mržnje i tri upozorenja zbog diskriminacije. *TV Happy* i *TV Pink* iz Srbije je 2020. godine ograničeno reemitovanje na tri mjeseca. Reemitovanje je ograničeno na šest mjeseci i 2022. godine *TV Happy*, *TV Pink*, *TV Pink M* i *TV Pink Plus* zbog govora mržnje. AEM je zbog diskriminacije upozorila *Gradsku TV* 2021. godine i *Srpsku TV* i *Prvu TV* 2022.²⁶ godine. Ni urednički sadržaj etabliranih onlajn medija nije prepoznat kao izvor govora mržnje ili seksističkog govora, ali su zabilježeni slučajevi izvještavanja na portalu *IN4S* i portalu *Aktuelno* u kojima su mete bile žene iz javnog života Crne Gore (slučaj Draginje Vuksanović Stanković, te slučaj Božene Jelušić i Suade Zoronjić).²⁷

Jedan od ključnih prepoznatih problema u crnogorskim medijima je i nedosljedna primjena etičkih standarda. Tome, osim finansijskih problema i manjka resursa, doprinosi i slaba samoregulacija. To se dalje održava na kvalitet izvještavanja medija i pristup temama koje su od javnog značaja. U takvim slučajevima mediji ne ukazuju dovoljno na problem, ne pristupaju mu fenomenološki i ne ukazuju direktno na štetne posljedice takvog govora po društvo.

Kodeks nalaže da novinari i novinarki posebno moraju voditi računa da ničim ne doprinesu širenju mržnje kada izvještavaju o događajima i pojavama koji u sebi sadrže elemente mržnje, istraživanja medijskih organizacija pokazuju da ključni onlajn mediji sporne izjave često ne stavljaju u adekvatan kontekst te da nijesu dovoljno jaka brana širenju mržnje. Iako to nije česta pojava, ipak su zabilježeni primjeri kada su mediji pokazali da nemaju dovoljno senzibiliteta za rodne teme (npr. autor u priči o „kupovini nevjestu u Albaniji“ ne prepoznaje seks trafikingu) i da neadekvatno izvještavaju o osvetničkoj pornografiji.

Važan segment rada onlajn medija je moderacija komentara čitalaca, koja je u odnosu na ukupan broj odobrenih komentara koji dobijaju ključni portali, postepeno unaprijeđena, ali i dalje ima primjera spornog govora. Monitoring medijskih organizacija pokazuje da je i u tom

segmentu najviše nedozvoljenih komentara upućeno ženama koje se bave javnim poslom, LGBTQ osobama i pripadnicima manjinskih naroda.

Za razliku od moderacije komentara čitalaca koja je uređena Zakonom i Kodeksom, moderacija i uklanjanje spornih komentara čitalaca na nalogima medija na društvenim mrežama još uvijek zavisi od kapaciteta i volje medija. Zato se često vodi polemika da li je mediji dužan da ukloni komentare čitalaca sa svoje stranice na društvenoj mreži ukoliko ti komentari vrijeđaju i šire mržnju. Monitoring medijskih organizacija pokazuje da nalozi onlajn medija obiluju teškim uvredama, psovka i spornim govorom. Rijetki mediji imaju moderatore komentara na društvenim mrežama, oprezno biraju tekstove koji ne podstiču dodatno širenje mržnje i preuzimaju odgovor za objavljeni sadržaj.²⁸

SLUČAJ Draginja Vuksanović-Stanković

Bivša poslanica Socijaldemokratske partije Draginja Vuksanović-Stanković je često bila žrtva seksističkog govora. Nakon izjave lidera srpskih radikala i haškog osuđenika Vojislava Šešelja na televiziji Happy da su „Cetinjani saradnici okupatora i italijanska djeca jer su se Cetinjanke ku*vale s Italijanima“, Vuksanović-Stanković na Tviteru je odgovorila uvredama. Šešelj je nakon toga na istoj televiziji iznio niz teških uvreda na njen račun. Ovaj slučaj izazvao je brojne osude institucija, političara i civilnog sektora koji su osudili Šešeljeve izjave i pozvali na gašenje *TV Happy* u Crnoj Gori. Agencija za elektronske medije je zbog „podsticanja na mržnju, netrpeljivost i diskriminaciju prema pripadnicima crnogorske nacionalnosti“ ograničila emitovanje pojedinih sadržaja televizije Happy na šest mjeseci. Izvještavajući o ovom slučaju mediji su propustili da čitaocima objasne širi kontekst, a urednici se nijesu komentarom dodatno ogradili od sporne izjave, te jasno ukazali na štetne posljedice govora mržnje i mizogini sadržaj Šešeljeve izjave.²⁹ I sredinom marta kada su mediji objavili informaciju da je predsjedničkoj kandidatkinji Draginji Vuksanović-Stanković na Tviteru priječeno smrću što je izazvalo veliku pažnju javnosti i pojačan angažman publike, u komentarima na portalima i na nalogima medija na društvenim mrežama zabilježen je veliki broj uvredljivih i seksističkih komentara kao i psovki. U nizu uvreda i poruka koje je doživjela Vuksanović-Stanković, zabilježen je i slučaj funkcionera Demokratskog fronta koji su na njenu fotografiju na kojoj se vidi da je primila treću dozu vakcine protiv koronavirusa prokomentarisali „Draginja primila vakcinu, da i nju nešto ubode“ i „Vidi se da joj je prijalo“. Ombudsman je nakon toga javno osudio diskriminatorne i krajnje uvredljive seksističke izjave upućene poslanici, ističući činjenicu da su žene na javnim funkcijama u Crnoj Gori već duže vrijeme meta brutalnih napada, najčešće u onlajn prostoru, i žrtve su rodnih stereotipa, predrasuda i različitih mizoginih diskreditacija.³⁰

SLUČAJ Božene Jelušić i Suade Zoronjić

U jeku podnošenja izbornih lista za parlamentarne izbore, portal *Aktuelno* objavio je tekst pod naslovom „Odlazak starleta političke prostitucije“, povodom informacija da poslanice građanskog pokreta URA Božena Jelušić i Suada Zoronjić neće biti na listi za ove izbore. Tekst je izazvao brojne reakcije i osude javnosti, a Jelušić je najavila podnošenje tužbe. Ona je tada kazala da je nesankcionisanim govorom mržnje prema ženama u Crnoj Gori realizovan „patrijarhalni cilj da se žene zastraše i učutkaju“. Ona je dodala i da su mnoge žene doživjele ozbiljni udar na samopouzdanje i mentalno zdravlje, što je uticalo na pojavu anksioznosti, depresije i drugih emocionalnih problema zbog kojih se žene radije povlače iz politike.³¹ Osim prenošenja reakcija društvenih i političkih aktera, mediji nijesu detaljno pristupali ovoj temi niti su objasnili štetne posljedice ovakvog govora u kojima se opravdavaju uvrede na račun Jelušić i Zoronjić, po učešće žena u politici i njihov aktivizam.³² Poslanice Jelušić i Zoronjić su, nakon ovog teksta, bile mete brojnih teških uvreda i seksističkih poruka na društvenim mrežama.

SLUČAJ Tee Gorjanc-Prelević i Anete Spaić

Nakon poziva tadašnjeg predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića da budu dio pravnog tima koji će provjeravati da li je Temeljni ugovor sa SPC usklađen sa Ustavom, direktorica Akcije za ljudska prava Tea Gorjanc-Prelević i dekanica Pravnog fakulteta Aneta Spaić postale su meta kampanje blaćenja koju su organizovali tabloidi iz Srbije i portali u Crnoj Gori – *IN4S*, *Press*, *Borba i Adria*. One su odbile da bude dio ovog tima, jer je SPC delegirala advokata Velibora Markovića, od ranije poznatog po homofobnim i seksističkim izjavama, ali su dostavile primjedbe na tekst TU i konstruktivno doprinijele debati o ovom tekstu. Prelević je podnijela tužbu protiv tabloida *Informer* nakon, kako navodi, „udara koordinisane i primitivne kampanje blaćenja“. I kolumnistkinja *Vijesti* Ratka Jovanović, u kolumni „Nacionalna sramota, Ostroga mi!“, kritikovala je Gorjanc-Prelević zbog odluke da neće biti dio tima sa Markovićem. Uredništvo *Vijesti* je stalo u odbranu kolumnistkinje, a Gorjanc-Prelević je podnijela žalbu ombudsmanki *Vijesti* tvrdeći da je kolumnistkinja prekršila Kodeks novinara i novinarki Crne Gore. Ombudsmanka *Vijesti* je njenu žalbu prihvatila u cjelosti i ocijenila da su kolumnisti, kao i svi novinari, dužni da se pridržavaju novinarske etike. U komentarima čitalaca i na društvenim mrežama zabilježni su brojni seksistički komentari i teške uvrede na račun Gorjanc-Prelević i Spaić.³³

Zaključak

U Crnoj Gori posljednjih godina raste trend nasilja nad ženama u onlajn sferi, a mete su najčešće političarke, novinarki i civilne aktivistkinje, bez obzira kojem političkom spektru pripadaju. Tome je doprinijela i duboka politička kriza, rast etnonacionalizma te jačanje uticaja vjerskih zajednica koje promoviraju konzervativne vrijednosti.

Iako ima sve više prijava nadležnim državnim organima i otvorenije se govori o nasilju, još uvijek nema dosljedne primjene zakonskih odredbi na osnovu kojih bi počinioci bili kažnjeni. Seksizam često nije prepoznat kao problem, a tome doprinose i mediji neadekvatnim izvještavanjem i moderiranjem komentara i filtriranjem sadržaja na svojim nalogima na društvenim mrežama.

U osnovi seksizma je govor mržnje koji je u Crnoj Gori kažnjiv i sastavni je dio nekoliko krivičnih djela, ali pravnici upozoravaju da propisi trebaju biti nprecizni tako da ostave manje dilema u vezi sa tim kada u praksi treba primjenjivati krivični, a kada prekršajni postupak.

Elektronski (televizija i radio) i štampani mediji u Crnoj Gori, prema istraživanjima medijskih organizacija, nisu izvor govora mržnje i seksističkog govora. Istraživanja pokazuju da su pojedine elektronske publikacije (portali) koje nisu evidentirane u skladu sa Zakonom o medijima izvor seksističkih poruka čak i u svom uredničkom sadržaju. Takođe, izvor seksističkog govora su tabloidi iz Srbije, koji imaju određeni uticaj na formiranje javnog mnjenja u Crnoj Gori.

Seksističke poruke se šire u komentarima čitalaca na portalima, što ukazuje na nedosljednu moderaciju, iako je Zakonom o medijima pripisano da je obaveza medija da brišu sporne komentare 60 minuta od saznanja da je takav sadržaj objavljen.

Poseban problem su nalozi medija na društvenim mrežama koji su prostor za vrijeđanje i u kojima se diskredituju pojedinci i grupe na osnovu pola, nacije, seksualnog ili drugog opredjeljenja. Nerijetko su i mjesto širenja govora mržnje.

Da bi se spriječilo širenje seksističkih poruka u medijima i promovisala rodna ravnopravnost u medijskom okruženju, crnogorski mediji treba da slijede međunarodne standarde i preporuke, te nacionalno zakonodavstvo i smjernice domaćih institucija i organizacija civilnog društva. To podrazumijeva:

▶ dosljednu primjenu zakonskih odredbi koje zabranjuju širenje uvredljivog govora i govora mržnje u elektronskim i onlajn medijima;

▶ unapređivanje kvaliteta izvještavanja kroz obradu tema iz oblasti sprječavanja širenja seksizma u medijima, ukazivanje na probleme i štetne posljedice po društvo;

▶ unapređivanje kapaciteta onlajn medija za efikasnu moderaciju komentara čitalaca;

▶ unapređivanje kapaciteta onlajn medija za efikasnu moderaciju sadržaja na nalogima medija na društvenim mrežama;

▶ pokretanje rasprave o mogućim izmjenama i unapređivanju Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore u dijelu koji se odnosi na izvještavanje o rodnim pitanjima i sprečavanju širenja seksističkog govora;

▶ unapređivanje kapaciteta medijskih ombudsmana i samoregulatornih tijela za sprovođenje kontinuiranog monitoringa medijskog sadržaja, proaktivno djelovanje i promociju etičkih načela;

▶ kontinuiranu edukaciju urednika i novinara za prepoznavanje seksističkih sadržaja i izazova koje donose nove tehnologije u ovoj oblasti.

REFERENCE

1. Evropska komisija, Izvještaj o napretku za Crnu Goru, 2022. Dostupno na: bit.ly/3XHEYIK
2. Vuković, Nataša, Raščanin, Ivana, Nasilje nad ženama u politici, UNDP, 2021. Dostupno na: bit.ly/3YUjxEZ
3. Savjete Evrope, Seksizam. Prepoznaj ga. Nazovi ga pravim imenom. Zaustavi ga. Dostupno na: https://human-rights-channel.coe.int/stop-sexism-sr_RS.html
4. Preporuka CM/Rec (2019)1 Komiteta ministara državama članicama o borbi protiv seksizma, 27. 3. 2019. Dostupno na: bit.ly/3EcFHcc
Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima - Rezultati polugodišnjeg monitoringa sadržaja u onlajn medijima, 1. 7. 2022; Dostupno na: <http://bit.ly/3GRmrU9>.
5. Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima II dio, 20. 12. 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3BrB8cx>
Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima III dio, 20. 7. 2023. Dostupno na: bit.ly/44tFBYg
6. Član 19, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima. Dostupna na: bit.ly/3PIB68C
7. Član 10, Evropska konvencija o ljudskim pravima. Dostupna na: bit.ly/3rcYmkU
8. Preporuke Komiteta ministara državama članicama o borbi protiv govora mržnje usvojene na 132. sjednici Komiteta ministara, 20. 5. 2022. Dostupno na: bit.ly/44bnOWr
9. Preporuke Komiteta ministara državama članicama o borbi protiv govora mržnje usvojene na 132. sjednici Komiteta ministara, 20. 5. 2022. Dostupno na: bit.ly/44bnOWr
10. Konvencija SE o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011. Dostupno na: bit.ly/3KWXRXX
11. Preporuka CM/Rec (2019)1 Komiteta ministara državama članicama o borbi protiv seksizma, 27. 3. 2019. Dostupno na: bit.ly/3EcFHcc
12. Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije, Preporuka za opštu politiku broj 15 o borbi protiv govora mržnje, 8. 12. 2005. Dostupno na: bit.ly/3Nzp0fr.
13. Član 9a, Zakona o zabrani diskriminacije, ("Sl. list CG", br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 18/2014 i 42/2017), Dostupno na: [http://bit.ly/3gCyave](https://bit.ly/3gCyave).
14. Član 370, Krivični zakonik Crne Gore („Službeni list Republike Crne Gore”, br. 070/03 od 25. 12. 2003, 013/04 od 26. 2. 2004, 047/06 od 25. 7. 2006, „Službeni list Crne Gore”, br. 040/08 od 27. 6. 2008, 025/10 od 5. 5. 2010, 073/10 od 10. 12. 2010, 032/11 od 1. 7. 2011, 064/11 od 29. 12. 2011, 040/13 od 13. 8. 2013, 056/13 od 6. 12. 2013, 014/15 od 26. 3. 2015, 042/15 od 29. 7. 2015, 058/15 od 9. 10. 2015, 044/17 od 6. 7. 2017, 049/18 od 17. 7. 2018, 003/20 od 23. 1. 2020, 026/21 od 8. 3. 2021). Dostupno na: [http://bit.ly/3i58RSN](https://bit.ly/3i58RSN)
15. Stav 1, član 443 Krivični zakonik Crne Gore („Službeni list Republike Crne Gore”, br. 070/03 od 25. 12. 2003, 013/04 od 26. 2. 2004, 047/06 od 25. 7. 2006, „Službeni list Crne Gore”, br. 040/08 od 27. 6. 2008, 025/10 od 5. 5. 2010, 073/10 od 10. 12. 2010, 032/11 od 1. 7. 2011, 064/11 od 29. 12. 2011, 040/13 od 13. 8. 2013, 056/13 od 6. 12. 2013, 014/15 od 26. 3. 2015, 042/15 od 29. 7. 2015, 058/15 od 9. 10. 2015, 044/17 od 6. 7. 2017, 049/18 od 17. 7. 2018, 003/20 od 23. 1. 2020, 026/21 od 8. 3. 2021). Dostupno na: [http://bit.ly/3i58RSN](https://bit.ly/3i58RSN)
Stav 1, član 159 Krivični zakonik Crne Gore („Službeni list Republike Crne Gore”, br. 070/03 od 25. 12. 2003, 013/04 od 26. 2. 2004, 047/06 od 25. 7. 2006, „Službeni list Crne Gore”, br. 040/08 od 27. 6. 2008, 025/10 od 5. 5. 2010, 073/10 od 10. 12. 2010, 032/11 od 1. 7. 2011, 064/11 od 29. 12. 2011, 040/13 od 13. 8. 2013, 056/13 od 6. 12. 2013, 014/15 od 26. 3. 2015, 042/15 od 29. 7. 2015, 058/15 od 9. 10. 2015, 044/17 od 6. 7. 2017, 049/18 od 17. 7. 2018, 003/20 od 23. 1. 2020, 026/21 od 8. 3. 2021). Dostupno na: [http://bit.ly/3i58RSN](https://bit.ly/3i58RSN).
16. Član 19, Zakon o javnom redu i miru („Službeni list Crne Gore”, br. 064/11 od 29. 12. 2011, 056/20 od 15. 6. 2020). Dostupno na: [http://bit.ly/3i8mlrt](https://bit.ly/3i8mlrt)
17. Gačanica, Lejla, Gorjanc-Prelević, Tea, Noorlander, Peter, Suzbijanje govora mržnje evropski standardi i praksa, Akcija za ljudska prava, 2022. Dostupno na: bit.ly/3XSmyWd.
18. Portal Analitika, Govor mržnje rijetko se procesuirao kao poseban oblik diskriminacije, 13. 12. 2022. Dostupno na: bit.ly/45v5Leu
19. Član 3, Zakon o rodnoj ravnopravnosti („Službeni list Republike Crne Gore”, br. 046/07 od 31. 7. 2007, „Službeni list Crne Gore”, br. 073/10 od 10. 12. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 035/15 od 7. 7. 2015). Dostupno na: bit.ly/3R14nff
20. Član 36. Zakon o medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 082/20 od 6. 8. 2020). Dostupno na: <https://bit.ly/3x3aCEo>
21. Član 26. Zakon o medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 082/20 od 6. 8. 2020). Dostupno na: <https://bit.ly/3x3aCEo>
22. Član 41. Zakon o medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 082/20 od 6. 8. 2020). Dostupno na: <https://bit.ly/3x3aCEo>
23. Član 48. Zakon o elektronskim medijima („Službeni list Crne Gore”, br. 046/10 od 6. 8. 2010, 040/11 od 8. 8. 2011, 053/11 od 11. 11. 2011, 006/13 od 31. 1. 2013, 055/16 od 17. 8. 2016, 092/17 od 30. 12. 2017), Dostupno na: [http://bit.ly/3Vco8jy](https://bit.ly/3Vco8jy)
24. Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima. Dostupno na: <https://bit.ly/3ogLner>.
25. Pravilnik o komercijalnim AVN komunikacijama. Dostupno na: <https://bit.ly/3EZYWtg>.
26. Kodeks novinara i novinarki Crne Gore. Dostupno na: [http://bit.ly/3AL44fU](https://bit.ly/3AL44fU)
27. Bogdanović, Milica, Govor mržnje i dezinformacije – u propisima i u praksi, Institut za medije. Dostupno na: bit.ly/3nN4YoZ
28. Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima - Rezultati polugodišnjeg monitoringa sadržaja u onlajn medijima, 1. 7. 2022; Dostupno na: [http://bit.ly/3GRmrU9](https://bit.ly/3GRmrU9)
Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima II dio, 20. 12. 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3BrB8cx>
Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima III dio, 20. 7. 2023. Dostupno na: bit.ly/44tFBYg
29. Bogdanović, Milica, Đurnić, Teodora, Fazlić, Arman, Sokol, Anida, Moderacija komentara na nalogima medija u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini, IMCG, 20. 4. 2023. Dostupno na: bit.ly/42h1Bon
30. Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima - Rezultati polugodišnjeg monitoringa sadržaja u onlajn medijima, 1. 7. 2022; Dostupno na: [http://bit.ly/3GRmrU9](https://bit.ly/3GRmrU9).
31. Vijesti online, Zaštitnik: Osuđujemo uvredljive izjave upućene Vuksanović Stanković, zabrinjava da iza njih stoje pripadnici partija, 8. 11. 2021. Dostupno na: bit.ly/3OZN4sz
32. Pešić, Marija, Govor mržnje u medijima vodi do linča i fizičkog nasilja, IMCG, 21. 7. 2023. Dostupno na: bit.ly/3qRmbPu
33. Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima III dio, 20. 7. 2023. Dostupno na: bit.ly/44tFBYg
34. Institut za medije Crne Gore, Uvrede i mržnja u crnogorskim medijima II dio, 20. 12. 2022. Dostupno na: <https://bit.ly/3BrB8cx>.

O AUTORKAMA:

Vesna Rajković Nenadić

Vesna Rajković Nenadić je novinarka i koordinatorka projekta u Institutu za medije Crne Gore. Tokom 25-godišnje karijere radila je za domaće i strane medije – Beta, DW, WDR, Monitor, Vijesti, Atlas TV, Portal Analitika. Autorka je TV emisije "Ukrštene riječi" koja se trenutno emituje na TV E. Instruktorica je novinarstva, istraživačica i dugo godina se bavi pitanjima rodne ravnopravnosti, medijske pismenosti i govora mržnje. Diplomirala je na Pravnom fakultetu u Podgorici.

Milica Bogdanović

Milica Bogdanović je po zanimanju novinarka, sa više od deset godina radnog iskustva u medijima i civilnom sektoru. Radi u Institutu za medije Crne Gore kao koordinatorka projekata i istraživačica. Radi i kao novinarka saradnica kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori. Prethodno je radila u Centru za demokratsku tranziciju (CDT) i nezavisnom dnevniku Vijesti. Autorka je i koautorka analiza i istraživanja o slobodi medija i medijskoj pismenosti. Diplomirala je na Fakultetu političkih nauka u Podgorici.

DFC POLICY BRIEF

DFC Policy Brief-ovi analiziraju različite aspekte medijskog okruženja, borbu protiv dezinformacija, stranog malignog uticaja i drugih aktivnosti manipulacije informacijama, nudeći konkretne preporuke. Briefovi će biti kreirani u saradnji sa različitim stručnjacima iz zemlje i šireg regiona koji će pružiti dodatni uvid i perspektivu problematike, što će doprinijeti stvaranju i učvršćivanju mreže saradnika koja će održavati i širiti svijest o problemu. Novi broj će izlaziti na svaka 2 mjeseca u saradnji sa novim autorom. Šesto izdanje ove publikacija tretira pitanje nasilja nad ženama u onlajn sferi, a mete su najčešće političarke, novinarke i civilne aktivistkinje, bez obzira kojem političkom spektru pripadaju. Tome je doprinijela i duboka politička kriza, rast etnonaciona-

lizma te jačanje uticaja vjerskih zajednica koje promovišu konzervativne vrijednosti. Iako ima sve više prijava nadležnim državnim organima i otvorenije se govori o nasilju, još uvijek nema dosljedne primjene zakonskih odredbi na osnovu kojih bi počinioci bili kažnjeni. Seksizam često nije prepoznat kao problem, a tome doprinose i mediji neadekvatnim izvještavanjem i moderiranjem komentara i filtriranjem sadržaja na svojim nalogima na društvenim mrežama.

DFC Policy Brief izdaje Atlantski savez Crne Gore/Digitalni forenzički centar. Izneseni nalazi, stavovi i zaključci su stav autora i ne odražavaju nužno stav ASCG/DFC.